

A GENFI NYILATKOZATTÓL A DIGITÁLIS GYERMEKVÉDELEMIG*

KOVÁCS-SZÉPVÖLGYI ENIKŐ

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. KOVÁCS-SZÉPVÖLGYI ENIKŐ

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS SEGÉDMUNKATÁRSA
SZEPVOLGYIENIKO@GMAIL.COM

2022. július 18.

Az ENSZ Gyermek jogairól szóló Egyezménye univerzális védelmi szinten a gyermekek, mint különösen érzékeny jogalanyok számára speciális védelmét biztosító nemzetközi jogi egyezmény, amely 2019-ben ünnepelte 30. évfordulóját.¹ Az Egyezmény annak a folyamatnak a betetőzése, amelyet a gyermeki jogok elismertetéséért folytattak a 20. században. Az életviszonyok változásával a gyermeki jogok és ezzel összefüggésben a gyermekvédelem dilemmái új területeken merülnek fel. Napjaink egyik legnagyobb kihívása, hogy miként biztosítható a gyermekek védelme a digitális környezetben, és a digitalizáció milyen formában szolgálhatja a gyermekek

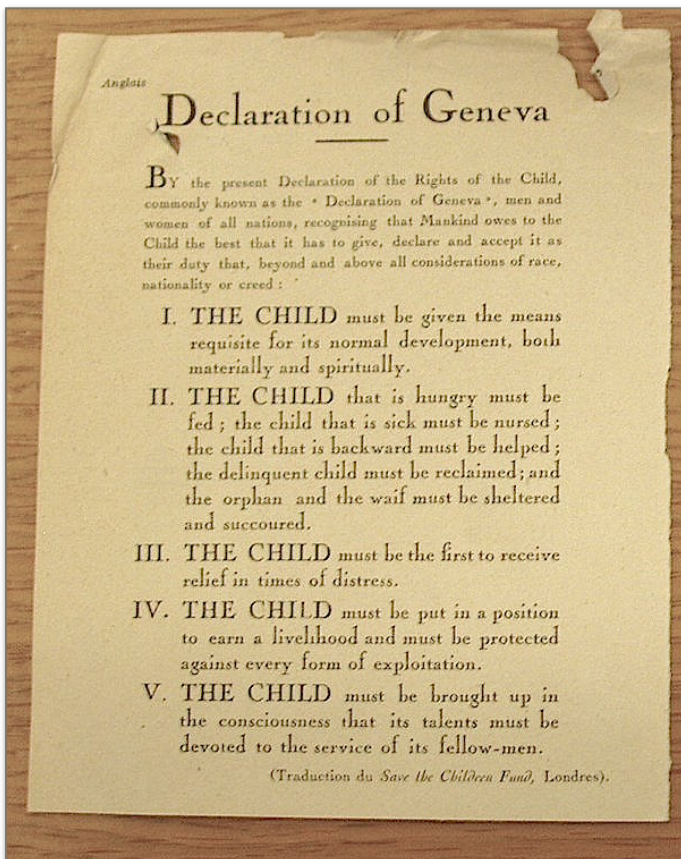
érdekeinek és jogainak érvényesülését.

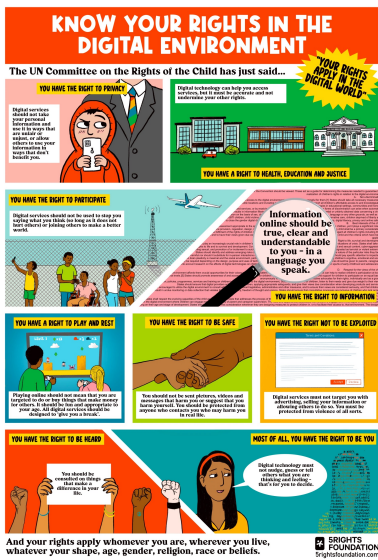
A gyermekek speciális védelmének szükségessége és a gyermeki jogok megfogalmazásának igénye az első világháborút követően merült fel. Eglantyne Jebb volt a motorja annak a társadalmi kezdeményezésnek – a Save the Children civil szervezet megalapítása is a nevéhez fűződik – amely összefoglalta a gyermekek védelmének öt alapelvét, ez az öt alapelv jelenik meg a Népszövetség által elfogadott Genfi Nyilatkozatban is.² A Nyilatkozat jelentősége abban állt, hogy felhívta a nemzetközi közösség figyelmét a gyermekek különösen érzékeny helyzetére. Az első világháborút követően a Nyilatkozat mellett a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) keretében történtek lépések a gyermekek érdekeire figyelemmel, kötelező erővel bíró nemzetközi jogi egyezményekben korlátozták a gyermekek foglalkoztatását.³ Az ENSZ Közgyűlése a gyermekek jogairól szóló deklarációt 1959-ben fogadta el, amely közgyűlési határozatként nem bír kötőerővel. A deklaráció a gyermekek védelmét és jogaik biztosítását a szülők, a civil szervezetek, a helyi önkormányzatok és a kormányzat kötelezettségeként fogalmazta meg.⁴

A gyermeki jogok univerzális védelmi szinten megvalósuló védelme kapcsán említés szintjén szükséges kitérni a gyermekek általános emberi jogi dokumentumokban megjelenő védelmére is. Az Emberi Jogok Egyetemes

Nyilatkozatának 25. cikke értelmében a gyermekkor jogot keletkeztet különleges támogatásra, továbbá minden gyermek ugyanabban a szociális védelemben kell részesülni függetlenül attól, hogy házasságból vagy házasságon kívül született.⁵ A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a peres eljárások, illetve a házasság felbontása kapcsán tér ki a gyermekek jogaira. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya többek között szól a gyermekek hátrányos megkülönböztetésének tilalmáról, valamint az elérhető szintű legmagasabb testi és lelki egészséghez való jog teljes megvalósítása céljából a halvaszületés, a csecsemő-halálozás csökkentése, valamint a gyermekek egészséges fejlődése érdekében szükséges intézkedések megtételéről a szerződő államok részéről.⁶

A gyermekek számára speciális védelmet biztosító Gyermek jogairól szóló Egyezményhez a 21. században három fakultatív jegyzőkönyvet csatoltak – gyermekek fegyveres konfliktusokba történő bevonásáról (2000), a gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolással szembeni védelméről (2000), gyermekeket ért sérelmek esetén eszközölhető egyéni panasztételi eljárás szabályairól (2014) – reagálva a változó világ állította kihívásokra, a gyermekek különösen sérülékeny csoportjaira fókuszálva. A gyermekjogi

szemlélet mára már nem kérdőjelezhető meg, a nemzetközi jogi dokumentumok mellett az államok belső szabályozásában is megjelennek a gyermekek jogai.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 2021-ben kiadott 25. számú átfogó

kommentára foglalkozik a gyermeki jogok digitális környezetben való érvényesülésével.⁷ A kommentár előkészítése során végzett kutatásba bevont gyermekek álláspontját fontos kiemelni, ugyanis jelzi azt a szemléletformálást, amely a „digitális gyermekjogok” irányába mutat. A digitális környezetben való boldogulni képesség ténye mára szinte elengedhetetlen az érvényesüléshez, a hozzáférés hiánya diszkriminálónak hathat az érintettek számára. A hozzáférésre a gyermekek hajlamosak szükségletként, egyesek pedig egyenesen jogként tekinteni. A gyermekek kifejezték a kormányzatokkal szembeni abbéli igényüket is, hogy azok tegyenek jogalkotásban

is megnyilvánuló lépéseket a digitális biztonságuk érdekében és szorítsák vissza online tevékenységük piaci szereplők általi monitorozását.⁸

A szakirodalom jellemzően a gyermekeket a hagyományos térben megillető jogok digitális térben történő érvényesülésének szükségeséről értekezik, a gyermekek digitális jogai kifejezés használatára kevésbé elterjedt.

A digitális tér gyermeki jogok érvényesülésében betöltött szerepe különösen krízishelyzetekben értékelődik fel. A Covid19-világjárvány alatti időszakban számos állam döntött a jelenléti oktatás helyett a tantermen kívüli digitális- vagy távoktatás bevezetése mellett. Az oktatáshoz való jog realizálását azonban gyermekek bizonyos csoportjainál (hátrányos helyzetű gyermekek) nehezítette vagy ellehetlenítette a megfelelő eszközökhöz és az internethez történő hozzáférés hiánya. Ezzel kapcsolatban az indiai Legfelsőbb Bíróság ítélete érdemel említést, amely egyértelműen kimondta, hogy a kormány nem bújhat ki a felelőssége alól: a gyermekek oktatáshoz való jogát az alkotmány deklarálja, a részletes szabályokat pedig az oktatáshoz való jogról szóló törvény tartalmazza. Sem szövetségi sem tagállami szinten nem tagadhatja meg tehát a kormányzat a szükséges eszközök biztosítását anyagi források hiányá-

ra hivatkozva a rászoruló gyermekektől.⁹ Az említett példa az oktatáshoz való jog relációjában érinti a gyermekeket megillető jogok digitális térben történő gyakorlásának kérdését, rámutatva arra, hogy egyrészt a két tér egymástól nem elválasztható, másrészt a gyermeki jogok sem csupán a hagyományos térben értelmezendők.

Hivatkozások:

*Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21--3-II-SZE-45 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

- 1 A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény.
- 2 Geneva Declaration of the Rights of the Child. Adopted 26 September, 1924, League of Nations.
- 3 Például: Minimum Age (Industry) Convention, 1919 (No. 5); Minimum Age (Sea) Convention, 1920 (No. 7).
- 4 Declaration of the Rights of the Child. Adopted by UN General Assembly Resolution 1386 (XIV) of 10 December 1959.

- 5 Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 25. cikk.
- 6 Lásd: Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 14. cikk 1. bekezdés; Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 10. cikk 3. pont, 12. cikk 2. pont a).

⁷ Committee on the Rights of the Child: General comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment. 2021.

⁸ Third, Amanda - Moody, Lilly: Our rights in the digital world. A report on the children's consultations to inform UNCRC General Comment 25. London and Sydney, 2021. 5Rights Foundation and Western Sydney University. 13-35. p., 41-54. p.

⁹ Supreme Court Of India. Action Committee Unaided Recognized Private Schools Versus Justice For All & Ors., Elérhető: https://main.sci.gov.in/supremecourt/2021/5318/5318_2021_34_4_30692_Order_08-Oct-2021.pdf.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Geneva Declaration of the Rights of the Child. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Declaration_of_Geneva.jpg 2022. 07. 17.
2. oldal: Know Your Rights! General Comment No.25 Poster. Elérhető: <https://5rightsfoundation.com/our-work/childrens-rights/general-comment-no25-posters.html> 2022. 07. 17.